

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84215,Dylik-Jan.html>
2022-10-03, 17:32

Dylik Jan

DYLIK Jan (19 VI 1905, Łódź – 7 VI 1973, tamże), geomorfolog glacialny, specjalista w zakresie paleogeografii czwartorzędu i geografii prehistorycznej. Syn Bonifacego i Bronisławy z Koszańskich. Brat Zygmunta Stanisława, organizatora i pierwszego kierownika Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.

W 1925 ukończył Gimnazjum K. Wiśniewskiego w Łodzi. Następnie podjął studia geograficzne i historyczne na UJ, które kontynuował i ukończył na Uniw. Poznańskim, z geografiami jako przedmiotem głównym i prehistorią jako pobocznym. Był prezesem Koła Naukowego Geografów Uniw. Poznańskiego i organizatorem wycieczek do Rumunii (1929) oraz do Austrii, Jugosławii i na Węgry (1930).

W 1930 uzyskał doktorat z filozofii na podstawie pracy *Osadnictwo epoki kamiennej w przełomowej dolinie Warty pod Poznaniem* (druk 1931). Było to pierwsze polskie studium z geografii prehistorycznej oparte na analizie rozmieszczenia stanowisk mezo- i neolitycznych oraz ich stosunku do elementów morfologicznych doliny. Z tego okresu pochodzi także metodologiczna praca *Zur Einführung in die prähistorische Geographie* (1931).

Od 1928 współpracował z Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie, od 1930 jako asystent. W 1932 uzyskał stypendium Funduszu Kultury Narodowej na wyjazd naukowy za granicę i zwiedził w ciągu 9 miesięcy Austrię, Niemcy, Danię i Szwecję. Badania realizował w pn. części Kotliny Wiedeńskiej, a ich wyniki opublikował w pracach *Rozwój osadnictwa przedhistorycznego na obszarze dzisiejszego Wiednia* (1933) i *Die Besiedlung des nördlichen Wiener Beckens zur neolithischen Zeit* (1935). Dostarczyły one szerszych uogólnień dotyczących zależności osadnictwa od całego zespołu składowych środowiska fizycznogeograficznego, takich jak: rzeźba, klimat, pokrywa

roślinna, a wnioski przedstawiono w opracowaniu *O najważniejszych elementach kształtujących obraz przedhistorycznego osadnictwa* (1935).

Po powrocie D. podjął pracę w Inst. Geograficznym w Poznaniu (koniec 1932–wiosna 1934). Przygotował tam program kolejnych badań terenowych w Szwecji, Finlandii, Estonii i na Łotwie, które zrealizował w 1934 dzięki kolejnemu stypendium Funduszu Kultury Narodowej. W tym czasie pracował nad odtworzeniem rozwoju osadnictwa epoki kamiennej na wybrzeżach Bałtyku na tle zmian klimatycznych i przemieszczeń linii brzegowych. Materiały te zostały zniszczone w czasie II wojny światowej. Po podróży D. uczestniczył w obradach Międzynarodowego Kongresu Geograficznego w Warszawie jako sekretarz Sekcji Geografii Prehistorycznej i Historycznej oraz Historii Geografii. Zaprezentował także referat *Die geographische Lage der prähistorischen Siedlungen und die Entwicklung der Ökumene in Westpolen bis in die historische Zeit*.

W 1935, na propozycję Komitetu Badań Regionalnych, rozpoczął badania geograficzne, których celem miało być opracowanie monografii Wyżyny Łódzkiej i obszarów przyległych (niestety nie ukazała się drukiem). Od 1936 do wybuchu II wojny światowej prowadził wykłady z geografii gospodarczej Polski i antropogeografii w Wyższym Studium Handlowym przy łódzkim oddziale Wolnej Wszechnicy Polskiej. W 1935–39 był także wykładowcą geografii na Uniw. Robotniczym w Łodzi.

Przygotował w tym okresie prace *Analiza geograficznego położenia grodzisk i uwagi o osadnictwie wczesnohistorycznym Wielkopolski* (1936), która jest pierwszą w Polsce syntezą o grodziskach przedhistorycznych i wczesnohistorycznych, oraz *Die geographische Lage der prähistorische Siedlungen* (1938), będącą próbą przedstawienia rozwoju osadnictwa od późnego mezolitu do wczesnego średniowiecza.

Po wybuchu II wojny światowej D. został w XII 1939 wysiedlony do Generalnego Gubernatorstwa. Uczestniczył w tajnym nauczaniu, m.in. 1940–44 na podziemnym UW.

Przygotował rękopis podręcznika ogólnej geografii gospodarczej, który nie przetrwał powstania warszawskiego 1944. Brał również udział w opracowaniu zbiorowego dzieła *Ziemie powracające. Obraz geograficzno-gospodarczy. 1. Pomorze Wschodnie (Prusy Wschodnie), Gdańsk*, które zostało wydane konspiracyjnie w 1942 w serii «Biblioteka Ziemi Zachodnich».

W 1945 D. włączył się do organizowania Uniw. Łódzkiego. W XII 1945 otrzymał prawo wykładania na wydziale matematyczno-przyrodniczym UJ, co oznaczało habilitację. W 1947 został profesorem nadzwyczajnym, a w 1956 zwyczajnym.

Od 1951 był kierownikiem Zespołu Katedr Geografii i Geologii, a następnie po przekształceniach kierownikiem Inst. Geograficznego (1958), a od 1970 Inst. Geografii.

W okresie powojennym D. nawiązał współpracę z Państwowym Inst. Geologicznym w Warszawie, który realizował wykonanie przeglądowej mapy geologicznej całego kraju, w skali 1:300 000. D. kierował pracami w Łodzi (był współautorem arkusza *Łódź* mapy utworów powierzchniowych, 1950). W następnych latach wykonano terenowe zdjęcia geomorfologiczne w okolicach Łodzi i na terenie Gór Świętokrzyskich. Od pracy *O peryglacialnym charakterze rzeźby środkowej Polski* (1953) D. rozpoczął badania oddziaływania mroźnego klimatu w plejstocenie, co dało podstawę do powstania nowej dziedziny – geomorfologii peryglacialnej. Najcenniejszą pozycją z tej grupy publikacji jest książka *Nowe problemy wiecznej zmarzliny plejstoceńskiej* (1963), w której przedstawił klasyfikacje struktur mrozowych oraz zagadnienia krasu termicznego. W pracy *Sur le système triparti de la stratigraphie du pléistocène dans les pays d'accumulation glaciaire* (1960) sformułował nowe wnioski dotyczące stratygrafii i rewizji dotychczasowego podziału plejstocenu na glacjały i interglacjały, na rzecz systemu trójczłonowego, uwzględniającego okresy peryglacialne. W kolejnych pracach *Znaczenie peryglacialnych elementów w stratygrafii plejstocenu* (1966) i *Periglacial Stratigraphy* (1969) D. przedstawił schemat stratygraficzny ostatniego piętra

zimnego (vistulianu) dla obszaru środkowej Polski.

W 1954–66 D. kierował też Pracownią Geomorfologii Ogólnej Inst. Geografii PAN w Łodzi. Od chwili przekształcenia w 1945 TPN w Łodzi w Łódzkie Tow. Naukowe, D. był jego sekretarzem generalnym, a od 1966 prezesem.

Od 1956 ponownie aktywnie uczestniczył w corocznych spotkaniach Międzynarodowej Unii Geograficznej, w której 1956–72 był przewodniczącym Komisji Geomorfologii Peryglacjalnej. Zagraniczne towarzystwa naukowe wyróżniły go honorowymi członkostwami i medalami, otrzymał też doktoraty honoris causa uniwersytetów w Caen (1967) i w Strasburgu (1967).

Od 1954 D. był członkiem Komitetu Badań Czwartorzędu i Nauk Geograficznych. W 1967 został członkiem korespondentem PAN.

Pełnił też funkcje redaktora naczelnego czasopism: „Acta Geographica Universitatis Lodziensis” (od 1962 „Acta Geographica Lodziensia”) i „Biuletyn Peryglacjalny” (1954–73). Od 1968 był wiceprezesem European Association of Earth Science Editors. W 1970 został członkiem Komitetu Redakcyjnego „Quaternary Research. An Interdisciplinary Journal” wydawanego przez University of Washington w Seattle.

D. był także autorem prac dotyczących problemów organizacji nauki. Pod jego redakcją przygotowano 3 książki dotyczące czwartorzędu oraz 12 wydawnictw kongresowych i 4 pokongresowe VI Kongresu Międzynarodowej Unii Badań Czwartorzędu (International Union for Quaternary Research, INQUA).

W 1953 otrzymał państwową nagrodę naukową III stopnia, następnie m.in. medal uniwersytetu w Liège (1959), srebrny medal „Veta” Królewskiego Holenderskiego Tow. Geograficznego (1963) oraz nagrodę miasta Łodzi za osiągnięcia w dziedzinie nauk przyrodniczych (1963). Został też odznaczony Krzyżem Kawalerskim (1947) i Oficerskim (1959) Orderu Odrodzenia Polski.

D. zmarł na zawał mięśnia sercowego.

Był żonaty z Anną z Borowieckich, profesorem geografii fizycznej na Uniw. Łódzkim.

Imię D. nosi poleski oddział PTTK w Łodzi, a także jedna z ulic na Teofilowie.

Śródka.

R. Galon: *Jan Dylik. 1905–1973*, Nauka Polska” 1974, nr 4; A. Jahn: *Jan Dylik (1905–1973). Wspomnienie*, „Czasopismo Geograficzne” 1974, z. 1; tegoż: *Prof.dr Jan Dylik (1905–1973)*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego” 1975, z. 3/4; J. Kondracki: *Jan Dylik 1905–1973*, „Przegląd Geograficzny” 1974, z.1; S. Kozarski: *Prof. Dr Jan Dylik*, „Geografia w Szkole” 1973, nr 5; *Profesor Jan Dylik*, red. H. Klatkova, «Sylwetki Łódzkich Uczonych», z. 21, Łódź 1995.

Andrzej J. Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)